

[\[Detta nummers förstasida\]](#) [\[Om HumaNetten\]](#) [\[Institutionen för humaniora\]](#)

Recension av Martin Walser: *Ein springender Brunnen*. Frankfurt/M.: Suhrkamp. 1998. 413 sidor.

Av Bärbel Westphal, doktorand i tysk litteraturvetenskap vid Uppsala universitet, verksam i Växjö

[Länk till presentation av Bärbel Westphal](#)

Martin Walsers författarskap är omfattande. I databasen Libris hittar man inte mindre än 126 träffar. Ändå är inte fler än tre av titlarna översatta till svenska: *Äktenskap i Philippsburg* (1958), *Bortom all kärlek* (1979) och bestsellern *En skenande häst* (1981). Walser förtjänar ett bättre öde. Tysk samtidslitteratur brukar tyvärr betraktas som alltför svår av svenska lektörer, då den ofta speglar Tysklands problematiska förflutna och överhuvud taget i hög grad sysslar med samhällseliga och politiska frågeställningar. Detta antas inte intressera den svenska genomsnittsläsaren. Nu är ju inte Walser helt oomstridd i sitt hemland, men just detta borde väcka uppmärksamhet i Sverige. Helt klart finns det fler titlar som förtjänar en översättning. Så t ex *Brandung* (1985) som kan ses som en fortsättning på *En skenande häst*, men även *Die Verteidigung der Kindheit* (1991), som på ett humoristiskt och samtidigt allvarsamt vis tecknar tiden för murens tillkomst och så naturligtvis föreliggande bok.

Efter utgivningen av *Ein springender Brunnen* (1998) fick Walser den tyska bokhandelns fredspris, med motiveringen att han under många decennier hade följt och diskuterat Tysklands historia och samtida utveckling. I sitt tacktal i Frankfurter Paulskirche sade Walser att det var dags att upprätta en positiv tysk identitet istället för massmedialt påbjudna och kollektivt upprepade skuldbekännelser. Detta har av förklarliga skäl väckt mycket kritik.

I romanen *Ein springender Brunnen* kan man möjligen hitta ett par förklaringar till Walsers omdebatterade uttalande. Boken är det första av författarens verk som kan betraktas som självbiografiskt. Här skildras den värld som han kan ha delat med åtskilliga unga tyskar under tiden 1933-1945. Walser är född 1927.

I inledningen konfronteras läsaren med en närmast filosofisk betraktelse över tiden. En grundläggande tanke är dock att tiden inte låter sig fångas. Att berätta om förflutna ting och händelser är inte detsamma som att ha upplevt dem. Ändå är boken lättillgänglig. Walser skildrar sina barndomsupplevelser med en världsfrånvänd men kärleksfull far och en mera praktisk lagd mor, vars uppgift var att klara familjens ekonomi genom att driva det lilla världshuset vid Bodensjön. Där finns också de första kärleksmötena och ett slut som för textens gestalter betyder ett uppvaknande ur ett mer eller mindre aningslöst tillstånd till en politiskt problematisk värld. Johan, romanens huvudperson är en drömmare som visserligen iakttar vuxenvärlden med vaken blick men som ändå inte genomskådar den. Hans ständige följeslagare är den trogne hunden Tell. Så långt kan man läsa romanen som en harmlös ungdomsbok. Den vane Walserläsaren finner här också kända konstellationer: den äkta mannen som undandrar sig allt ansvar, den hårt arbetande modern som är en äkta tysk "Hausfrau" och den idealiserade och tillbedda älskarinnan. En avvikelse från det kända mönstret är dock att det faktiskt förekommer en riktig passionerad historia som verkar bygga på äkta kärlek.

Men verkligen intressant är boken naturligtvis först genom att man får se dessa privata upplevelser i sin historiska kontext. Modern säkrar sin inkomst genom att gå med i det nationalsocialistiska partiet, läraren predikar överdrivna ideal och tyska hjältemyter, medan

brodern Josef går under i ett krig som han anslöt sig till av ren äventyrlust. Walser tecknar också den andra sidan: oppositionens problem som fadern undgår genom en för tidig död och den skräck som de förföljda upplever. Där finns en grannfru som lever i ständig fasa för deportation, en oppositionell cirkusartist som misshandlas svårt av ett gäng nazister och en homosexuell farbror som dör i fängelse. Visserligen må den kände tyske kritikern Marcel Reich-Ranicki ha rätt i att ordet "Auschwitz" inte förekommer en enda gång, däremot talas det om "die Dachauer" - fångtransporter till koncentrationslägret Dachau - som då och då går genom byn.

Hela denna tids grymhet uppenbaras för den naive tonåringen Johan först när han återvänder från en kort insats som hjälpsoldat vid luftvärnet. Han har inga verktyg att känslomässigt bearbeta de skräckrapporter som han konfronteras med. Symboliskt rullas han över av sin tid på samma sätt som en kvinna krossas under den allierade pansarvagn som hon först hälsar med glädje. Minst lika grym är anblicken av Johans misshandlade lärare som sitter i ett affärsfönster med en skylt om halsen där texten lyder: "Jag var Nazist".

För första gången berättar Walser alltså här om den tid han upplevde som barn och tonåring. Berättelsen har drag av anklagelse. Han förstår inte hur allting kunde gå överstyr på detta sätt och förmedlar sina känslor av vanmakt. Han dömer inte, men hur ska hans generation någonsin kunna förstå de grymheter som begicks? Denna problematik finns egentligen i hela Walsers verk. Han frågar sig ideligen hur ett tyskt samhälle skulle kunna se ut. Han kritiserade tidigt, i synnerhet i *Äktenskap i Philippsburg* hur ett land så snabbt efter krigsslutet åter kunde bygga ett välfärdssamhälle med dess inneboende maktstrukturer och prestationsprinciper utan att verka ha behov av självreflexion. Med denna fråga slutar boken. En känd sångare håller en s k fredskonsert i kyrkan där den forna makt- och kultureliten åter har samlats. Dess representanter verkar i alla fall kunnat glömma långt fortare än en ung man som Johan.

© [Bärbel Westphal](#)